

Giuseppe Arcimboldo, *Flora*, ca. 1591, privé-collectie Frankrijk. Kopie van de originele *Flora* uit 1589.

Giuseppe Arcimboldo, *Vertumnus* (Keizer Rudolf II), 1590, Skokloster Slott, Zweden.

Tekst - Anne Wolff
Beeld - wikimedia

“Ben ik Flora of bloemen? Als ik bloemen ben, hoe kom ik dan aan Flora’s lachende gezicht? En als ik Flora ben, hoe kan Flora alleen bloemen zijn?” zo luiden de eerste regels van Gregorio Comanini’s gedicht waarin hij Giuseppe Arcimboldo’s schilderij *Flora* beschrijft. Het is nog steeds een even bizar als fascinerend werk. Herkenbare bloemen en gebladerte vormen het portret van Flora; we zien haar en tegelijk zien we een verzameling bloemen.

Son’io Flora o pur fiori?

Giuseppe Arcimboldo (1527-1593)

Arcimboldo leefde en werkte in Milaan totdat het Milanese kunstklimaat verslechterde. Het heersende bewind was wars van uitbundige kunstuitingen waardoor Arcimboldo moest uitwijken naar het buitenland. Aan het Habsburgse hof, zowel in Wenen als Praag, bloeide de aandacht voor de kunsten en de wetenschap. In 1562 trad Arcimboldo in dienst als portretschilder van keizer Ferdinand I, later zouden Maximiliaan en Rudolf II volgen als zijn beschermheren. Hij bleef uiteindelijk vijfentwintig jaar verbonden aan het Habsburgse hof. Het dynamische culturele leven aan het hof werkte blijkbaar inspirerend, want naast zijn gewone werk begon hij aan zijn fantasierijke compositieportretten. Arcimboldo gebruikte onder meer vogels, boeken, bloemen, groente en fruit om zijn portretten samen te stellen. Het portret *De bibliothecaris* werd bijvoorbeeld samengesteld uit boeken, het allegorische portret *Water* - uit de serie *Elementen* - bestaat volledig uit vissen, koraal en schelpdieren, en het barse gezicht van *Winter* is opgebouwd uit kale takken. Zijn excentrieke schilderijen werden meteen gewaardeerd en verzameld. Arcimboldo’s conventionele werk is inmiddels vrijwel vergeten maar zijn compositieportretten worden nog regelmatig gekopieerd en verspreid.

Giuseppe Arcimboldo, *Water*, 1566, Kunsthistorisches Museum, Wenen.

Giuseppe Arcimboldo, *Zelfportret*, ca. 1575, Nardoni Galerie, Praag.

Flora

Twee rozenknoppen vormen haar onderlip, de neus is een gesloten lelie, haar wangen en kin zijn bloeiende Damascus-rozen, haar hals bestaat uit zacht getinte bloemblaadjes en op het hoofd draagt zij een krans van kleurige bloemen van lelies, goudsbloemen, irissen, viooltjes, rozen en tal van andere soorten. Een witte bloesemkraag ligt op haar jurk van donkergroen gebladerte en op haar borst prijkt een enkele gele lelie. Een plantenliefhebber kan zonder moeite een lijst opstellen van de gebruikte bloemen. Arcimboldo’s *Flora* is de Romeinse godin van bloemen en lente.

Dankzij zijn overgeleverde planten- en bloemenstudies, is bekend dat Arcimboldo ‘naar het leven schilderde’. Zijn voorbeelden vond hij in de keizerlijke tuinen. De Habsburgse keizers hadden een levendige belangstelling voor tuinen en met name keizer Rudolf II werd geroemd als ‘de grootste bloemenliefhebber van de wereld’. Rudolf legde verschillende tuinen aan in Praag. Helaas is onbekend wat er precies allemaal groeide, maar Arcimboldo’s studies geven een idee van het sortiment.

Groeten uit Milaan

Terug in Milaan, schilderde Arcimboldo met behulp van zijn voorbeeldboeken het portret van Flora. Hij verstuurde het twee jaar later naar zijn laatste beschermheer Rudolf II, vergezeld van het gedicht van Comanini. Tijdgenoten schrijven dat Arcimboldo altijd bereid was om de keizer te voorzien van iets *capriccioso*: iets grilligs of fantasierijks. Maar de compositieportretten zijn meer dan geestige fantasieën; zij verwijzen naar klassieke poëzie en hebben soms een verborgen betekenis. Zo verzonnd Arcimboldo gelijktijdig met de *Flora*, het portret van Rudolf II afgebeeld als *Vertumnus*, de Romeinse god van de seizoenen en beschermheilige van tuinen en fruitbomen. Het portret is een toepasselijke allegorie voor de keizerlijke groenminnaar maar heeft ook een politieke betekenis: onder de heerschappij van Rudolf II groeide en bloeide het Heilige Romeinse Rijk.

Rariteitenkabinet

De zestiende-eeuwse Habsburgse keizers bewaarden hun (kunst-)verzamelingen in zogenaamde *Kunst- of Wunderkammer*. In Nederland staan die bekend als rariteitenkabinet; de rariteiten verwijzen hier naar zeldzame voorwerpen. Rudolf II was een groot liefhebber van de kunsten, wetenschap, tuinen en bovenal een tomeloos verzamelaar. Zijn *Wunderkammer* moest een afspiegeling zijn van de wereld en bevatte een spectaculaire collectie: mineralen, planten, opgezette beesten, wetenschappelijke instrumenten, kunstobjecten, natuurstudies, skeletten, boeken, schetsen en schilderijen. Een botanische- en een dierentuin completeerden zijn collectie. In deze *Wunderkammer* werden de schilderijen van Arcimboldo getoond aan gasten. Natuurlijk werd er gelachen om het bizarre, maar er werd ongetwijfeld ook gesproken over de vraag of je nu Flora of bloemen ziet. En misschien zien wij in onze borders de verborgen portretten tevoorschijn komen.

Bronnen:

Thomas DaCosta Kaufman: “Arcimboldo’s Imperial Allegories”, *Zeitschrift für Kunstgeschichte*, vol. 39 (1976), 4, p. 275-296; “Remarks on the Collections of Rudolf II: The Kunstammer as a Form of Representatio”, *Art Journal*, vol. 38 (Autumn, 1978) 1, p. 22-28; Arcimboldo. *Visual Jokes, Natural History, and Still-Life Painting*, Chicago: The University of Chicago Press 2009.